

DOI: [10.32702/2307-2105-2019.6.44](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2019.6.44)

УДК 332.135(477)+332.146:336.132.11+342.25

Н. В. Булеца,

*к. е. н., доцент кафедри економічної теорії, Ужгородський національний університет
ORCID: 0000-0002-5868-6522*

Н. Ю. Курлик,

*к. е. н., доцент кафедри економічної теорії, Ужгородський національний університет
ORCID: 0000-0002-6592-1877*

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВЕ СЕРЕДОВИЩЕ ПРОЦЕСУ СТИМУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ В УМОВАХ ФІНАНСОВОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Nadiya Buletsa

*candidate of Economic Sciences (PhD in Economics)
associate Professor at the Department of Economic Theory Uzhhorod National University*

Nataliya Kyrlyk

*candidate of Economic Sciences (PhD in Economics)
associate Professor at the Department of Economic Theory Uzhhorod National University*

ORGANIZATIONAL AND LEGAL ENVIRONMENT OF THE PROCESS OF STIMULATION OF SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT OF THE REGION IN THE CONDITIONS OF FINANCIAL DECENTRALIZATION

У статті розглянуто особливості організаційно-правового середовища процесу стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів в Україні. Установлено, що в сучасних умовах інтеграції з країнами ЄС нормативно-правова база стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів України змінюється та доповнюється з позицій сприяння децентралізації органів місцевого самоврядування відповідно до європейських вимог реформування вітчизняної економіки. Впровадження подальших змін обумовлено незадовільним фінансовим забезпеченням регіонів України, що стримує їх соціально-економічний розвиток, та спрямовано на вдосконалення управління з урахуванням досвіду розвинених країн світу.

The article deals with the peculiarities of the organizational and legal environment of the process of stimulation of socio-economic development of the regions in Ukraine. It has been established that in the current conditions of integration with the European Union countries, the regulatory framework of stimulation of socio-economic development of the regions of Ukraine is being changed and supplemented from the position of promoting the process of decentralization of local self-government bodies in accordance with the European requirements for reforming the domestic economy.

The additional introduction of incentives will promote the ability of local self-government bodies to resolve issues of regional significance independently, at the expense of their own resources. Under these circumstances, local budgets receive additional tax revenues, as well as the rights of local self-government bodies have been expanded to increase the efficiency of paid taxes.

There have been proposed some changes in the regulatory framework for organizing the stimulation of socio-economic development of the regions of Ukraine in conditions of financial decentralization that are aimed at providing local governments with financial resources necessary for the performance of their functions and powers; decrease in the level of dependence of local budgets on transfers from the state budget of Ukraine; reducing the deficit of local budgets. Thus, the analysis of modern legislative acts and regulatory documents of a socio-economic nature (on the basis of which the stimulation of regional development takes place) has identified the features and the main disadvantages of the process of stimulation of such development through the budget instruments.

Ключові слова: *організаційно-правове середовище; соціально-економічний розвиток; інструменти стимулювання; місцеві органи влади та управління; бюджет.*

Key words: *organizational and legal environment; socio-economic development; incentive tools; local authorities; local government; budget.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. В Україні загострення диференціації соціального та економічного розвитку регіонів є однією з найважливіших проблем становлення ринкової економіки на засадах інтеграції в європейський цивілізаційний простір. Воно характеризується поширенням негативних тенденцій регіонального розвитку через неналежне розмежування адміністративно-організаційних повноважень, непродуктивний розподіл та перерозподіл доходів і видатків між державою і регіонами. Тому в контексті євроінтеграційних процесів одним з найважливіших напрямів вирішення вказаної проблеми є формування ефективного організаційно-правового середовища процесу стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Значний внесок у розв'язання положень регіональної економіки та розвитку організаційно-правового середовища процесу стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів України зробили вітчизняні дослідники, зокрема: І.О. Александров, Р.Р. Білик, В.М. Вакулєнко, З.С. Варналій, В.В. Гоблик, О.А. Єрмакова, М.В. Максимчук, В.П. Мікловда, М.К. Орлатий, С.С. Слава.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є дослідження особливостей організаційно-правового середовища процесу стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів є одним із головних завдань державної регіональної політики України. Згідно зі ст. 1 Закону України «Про стимулювання розвитку регіонів» воно передбачає комплекс правових, організаційних, наукових, фінансових та інших заходів, спрямованих на досягнення сталого розвитку регіонів на основі поєднання економічних, соціальних та екологічних інтересів на загальнодержавному та регіональному рівнях, максимально ефективного використання потенціалу регіонів в інтересах їх мешканців та держави в цілому [6]. Таке стимулювання спрямоване на підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів, територіальну соціально-економічну інтеграцію та просторовий розвиток, ефективне державне управління у сфері регіонального розвитку та здійснюється відповідно до законів про Державний бюджет України, загальнодержавних програм, законів та актів законодавства України, а також програм економічного і соціального розвитку АР Крим, областей, міст Києва та Севастополя, місцевих бюджетів.

Відповідно до Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів України передбачає певні стимули державної регіональної політики. Ці стимули реалізуються за допомогою відповідних інструментів державного стимулювання регіонального розвитку, вони можуть бути організаційно-адміністративні, соціальні та економічні.

У контексті фінансової децентралізації особливе значення мають організаційно-адміністративні стимули. За Державною стратегією регіонального розвитку на період до 2020 року організаційно-адміністративні стимули розкриваються через:

- децентралізацію державних повноважень шляхом їх делегування на місцевий рівень з одночасною передачею відповідних фінансових ресурсів;
- стратегічне планування та виконання поставлених завдань щодо стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів України;

- координацію дій центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування під час реалізації галузевих пріоритетів і завдань на різних територіальних рівнях [3].

До соціальних стимулів регіонального розвитку в Україні належать такі:

- створення єдиних центрів соціальних послуг;
- соціальне планування на регіональному рівні з урахуванням вимог уряду, потреб мешканців регіону та залучення їх до вирішення соціальних проблем;
- державне соціальне замовлення як єдиний перелік базових соціальних послуг для незахищених осіб, гарантованих державою на безоплатній основі;
- бюджетні соціальні послуги недержавних (приватних) установ згідно з визначеними правовими механізмами;
- платні соціальні послуги;
- забезпечення кваліфікованими управлінськими кадрами на місцевому та регіональному рівнях із залученням громадськості до управління та контролю.

До економічних стимулів розвитку регіонів України належать, ринкові та фінансові, які, в свою чергу, можуть бути інвестиційні, кредитно-грошові, бюджетні та, виокремлені в рамках останніх фінансові стимули.

Ринкові стимули соціально-економічного розвитку регіонів відповідають принципам ринкової економіки та зумовлені ринковим попитом. Вони сприяють формуванню конкуренції на вітчизняному та світовому ринках товарів і послуг, формуванню культури споживання у населення регіонів, розвитку малої та середньої форм підприємницької діяльності в регіонах країни.

Інвестиційні стимули реалізуються через надання державних інвестицій у пріоритетні галузі виробництва для збереження наявних і створення нових робочих місць у регіонах, пільг інвесторам для реалізації проектів, у тому числі інноваційних.

Кредитно-грошові стимули сприяють соціально-економічному розвитку регіонів за рахунок вдосконалення функціонування фондового ринку місцевих цінних паперів; страхового ринку, зокрема майнового страхування та страхування життя, страхування відповідальності надавачів суспільних послуг; здешевлення банківських кредитів на виконання інноваційних проектів; сприяння активізації небанківського сектору фінансового ринку на регіональному рівні (недержавних пенсійних фондів, кредитних спілок, лізингових компаній тощо) [2].

Особливе значення для стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів України мають такі фінансові стимули, як бюджетні та фінансові.

Бюджетні стимули реалізуються в рамках бюджетної системи держави. В Україні складовою частиною такої системи є місцеві бюджети. До них належать бюджет АР Крим, обласні, районні, міські, селищні, сільські бюджети та бюджети об'єднаних територіальних громад, що створюються згідно із законом та перспективним планом формування територій громад. За даними Міністерства фінансів України станом на 07.05.2019 року прийнято 8 534 місцевих бюджетів усіх рівнів, або 99,9% їх загальної кількості.

Прийнято усі місцеві бюджети в 16 областях – Вінницькій, Волинській, Дніпропетровській, Житомирській, Кіровоградській, Луганській, Львівській, Миколаївській, Одеській, Рівненській, Тернопільській, Харківській, Херсонській, Хмельницькій, Черкаській та Чернігівській областях.

Залишаються незатвердженими 9 місцевих бюджетів, у тому числі:

- 1 бюджет міста обласного значення (м. Глухів Сумської обл.);
- 8 сільських бюджетів (по 1 бюджету – в Донецькій (Пісківська сільська рада Ясинуватського району), Закарпатській (Теківська сільська рада Виноградівського району), Запорізькій (Наталівська сільська рада Запорізького району), Івано-Франківській (Драгомирчанська сільська рада Тисменицького району), Київській (Требухівська сільська рада Броварського району), Полтавській (Бричківська сільська рада Полтавського району), та 2 бюджети в Чернівецькій областях (Зеленецька сільська рада Кельменецького району і Санковецька сільська рада Хотинського району).

Із 1 403 місцевих бюджетів, які мають у 2019 році взаємовідносини з державним бюджетом, не затверджено 1 бюджет міста обласного значення – м. Глухів Сумської області [4].

Формування законодавчої бази щодо організації стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів в Україні отримало прискорення з початку XXI ст. через оприлюднення державних документів – Послання Президента України «Україна: поступ у XXI століття. Стратегія економічного та соціального розвитку на 2000-2004 роки» [7], «Європейський вибір», «Концептуальні засади стратегії економічного та соціального розвитку України на 2004-2011 роки» та Концепції державної регіональної політики [5]. В перших двох документах зазначалося про необхідність активної регіональної політики через сприяння децентралізації державної влади шляхом делегування значної частини управлінських функцій органам місцевого самоврядування. Передбачалося, що в таких умовах має зростати роль та відповідальність органів влади у реалізації та вирішенні задач територіальних громад. Обґрунтування доцільності впровадження ефективних механізмів стимулювання діяльності місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, підвищення їх ролі та відповідальності в умовах соціально-економічного розвитку регіонів отримало розвиток у положеннях Концепції державної регіональної політики.

Зміни у нормативно-правовій базі щодо організації стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів України в умовах фінансової децентралізації спрямовані на забезпечення органів місцевого

самоврядування фінансовими ресурсами, необхідними для виконання їх функцій та повноважень; зниження рівня залежності місцевих бюджетів від трансфертів з державного бюджету України; зниження дефіциту місцевих бюджетів та покращення якості публічних послуг, що надаються органами місцевого самоврядування; підвищення ефективності місцевих податків і зборів та закріплення частини загальнонаціональних податків за місцевими бюджетами; створення рівних можливостей для розкриття внутрішнього потенціалу громад і підвищення рівня їх конкурентоспроможності [1].

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Таким чином, проведений аналіз нормативно-правової бази щодо організації стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів показав, що в сучасних умовах інтеграції з країнами ЄС законодавство України змінюється, доповнюється та наближається до європейських норм реформування економіки через передачу повноважень та бюджетних надходжень від державних органів влади та управління до органів місцевого самоврядування. За таких обставин за місцевими бюджетами закріплено додаткові податкові надходження, розширено права органів місцевого самоврядування щодо сприяння підвищенню ефективності сплачуваних податків. Впровадження таких змін зумовлено незадовільним станом забезпечення регіонів коштами, що стримує їх розвиток. Тому необхідним є проведення аналізу соціально-економічного розвитку регіонів з позицій їх фінансового забезпечення, а також оцінка ефективності бюджетних (у тому числі фіскальних) інструментів такого стимулювання в умовах фінансової децентралізації.

Бібліографічний список.

1. Аналітична доповідь до Щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2018 році» (2018). К.: НІСД.
2. Власюк, О.С., Шемаєва, Л.Г., Корень, Н.В., Касерович, Ю.В., & Лондар, Л.П. (2015). Пріоритети реформування та напрями перспективного розвитку міжбюджетних відносин в умовах бюджетної децентралізації в Україні: аналітична доповідь. К.: НІСД.
3. Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2020 року (2014). Кабінет Міністрів України. Постанова від 06.06.2014 № 385. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-%D0%BF/paran11#n11> (дата звернення: 30.05.2019).
4. Міністерство фінансів України: місцеві бюджети. URL: <https://www.minfin.gov.ua/news/view/informatsiia-pro-stan-zatverdzhennia-mistsevykh-biudzheta-ua-r/> (дата звернення: 30.05.2019).
5. Про Концепцію державної регіональної політики (2001). Указ Президента України від 25.05.2001 р. № 341/2001. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/341/2001> (дата звернення: 30.05.2019).
6. Про стимулювання розвитку регіонів (2005). Закон України від 08.09.2005 р. № 2850-IV. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2850-15> (дата звернення: 20.05.2019).
7. Україна: поступ у XXI століття (2000). Стратегія економічного та соціального розвитку на 2000-2004 роки. Послання Президента України 227 від 23.02.2000 р. № 276а/2000. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/276%D0%B0/2000> (дата звернення: 30.05.2019).

References.

1. NISD (2018), Analytichna dopovid' do Shchorichnoho Poslannya Prezydenta Ukrayiny do Verkhovnoyi Rady Ukrayiny «Pro vnutrishnye ta zovnishnye stanovishche Ukrayiny v 2018 rotsi» [An analytical report to the Annual Message of the President of Ukraine to the Verkhovna Rada of Ukraine «On the internal and external situation of Ukraine in 2018»], NISD, Kyiv, Ukraine.
2. Vlasyuk, O.S. Shemayeva, L.H. Koren', N.V. Kaserovych, Yu.V. and Londar, L.P. (2015), Priorytety reformuvannya ta napryamy perspektyvnogo rozvytku mizhbyudzhetsykh vidnosyn v umovakh byudzhethoyi detsentralizatsiyi v Ukrayini: analitychna dopovid' [Priorities for reforming and directions for the long-term development of inter-budgetary relations in conditions of budget decentralization in Ukraine: analytical report], NISD, Kyiv, Ukraine.
3. Cabinet of Ministers of Ukraine (2014), Resolution “The state strategy for regional development for the period up to 2020”, available at: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-%D0%BF/paran11#n11> (Accessed 30 May 2019).
4. Ministry of Finance of Ukraine (2019), “local budgets”, available at: <https://www.minfin.gov.ua/news/view/informatsiia-pro-stan-zatverdzhennia-mistsevykh-biudzheta-ua-r/> (Accessed 30 May 2019).
5. President of Ukraine (2001), Decree “On the concept of the state regional policy”, available at: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/341/2001> (Accessed 30 May 2019).
6. Verkhovna Rada of Ukraine (2005), The Law of Ukraine “On development stimulation of the regions”, available at: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2850-15> (Accessed 30 May 2019).
7. President of Ukraine (2000), “Ukraine: an advance in the 21st century. Strategy for economic and social development for 2000-2004. Message of the President of Ukraine”, available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/276%D0%B0/2000> (Accessed 30 May 2019).